

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2019-35-6

УДК 336.278

Мартиненко В.В.

кандидат економічних наук, заступник директора
Навчально-наукового інституту обліку, аналізу та аудиту
Університету державної фіскальної служби України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9078-8345>
E-mail: martynenkovv@ukr.net

Замота І.О.

магістр
Університету державної фіскальної служби України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9705-6814>
E-mail: zamotairina98@gmail.com

БОРГОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ОЦІНКА СТАНУ

На сучасному етапі розвитку України, який супроводжується постійним зростанням як зовнішнього, так і внутрішнього боргу, необхідність дослідження проблеми забезпечення боргової безпеки нашої держави не викликає сумнівів. У зв'язку із цим у статті проаналізовано та узагальнено підходи вітчизняних учених-економістів до трактування поняття «боргова безпека держави», яке у вузькому розумінні характеризується ефективністю використання як зовнішніх, так і внутрішніх запозичень, а також їх оптимальним співвідношенням. Проаналізовано заборгованість України за три останні роки. Оцінено стан боргової безпеки України на основі її індикаторів, а також здійснено прогноз державного та гарантованого державою боргу на наступні роки. Виявлено, що в Україні боргова безпека характеризується зростанням обсягів державного боргу разом з індикаторами.

Ключові слова: боргова безпека, державний борг, індикатори боргової безпеки, рівень державної заборгованості, модель, прогноз.

Мартыненко В.В., Замота И.А. ДОЛГОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ

На современном этапе развития при постоянном росте как внешнего, так и внутреннего долга Украины необходимость исследования проблемы обеспечения долговой безопасности нашего государства не вызывает сомнений. В связи с этим в статье проанализированы и обобщены подходы отечественных ученых-экономистов к трактовке понятия «долговая безопасность государства», которое в узком смысле характеризуется эффективностью использования как внешних, так и внутренних заимствований, а также их оптимальным соотношением. Проанализирована задолженность Украины за три последних года. Оценено состояние долговой безопасности Украины на основе ее индикаторов, а также осуществлен прогноз государственного и гарантированного государством долга на последующие годы. Выявлено, что в Украине долговая безопасность характеризуется ростом объемов государственного долга вместе с индикаторами.

Ключевые слова: долговая безопасность, государственный долг, индикаторы долговой безопасности, уровень государственной задолженности, модель, прогноз.

Martynenko Valentyna, Zamota Irina. UKRAINE'S DEBT SECURITY: THEORETICAL FUNDAMENTALS AND ASSESSMENT OF THE STATE

Nowadays, with the constant growth of both internal and external debts, the need of research the problems of ensuring the debt security of our country is undeniable. The debt problem has two sides. First of all, the state debt is the additional financing, and the second, there is a powerful impact on the national economic security, ability of country to reduce the debt and save the financial and economic sovereignty in general. During the last years, the rapid growth of country's debts can cause the problems of ability to done the payment obligations. That's why there is need to determine the impact of national debts on the economy in the aspect of the "debt security". The deterioration of the debt security is determined not only by the level of the state debt, but also by the internal and external debt, that's why the debt security must consider in the multilevel system of the financial and economic security of state. In this regard, there are the analysis and conclusions of approaches to determine the 'debt security of the state' by the domestic scientists in the article that in the narrow sense, is characterized by the efficiency of using both the internal and external loans and also its optimal ratio. The debts for the last three years have been analyzed. The debt security of Ukraine based on its indicators has been appreciate and also the prediction of the state and guaranteed state debt for the next years has been made. One of the indicators of debt security is the GDP that must be less than 60% and it is basis of the stability of state finances. Correlation-regression analysis is the powerful and flexible instrument for the studying of the correlation between the indexes. The economic and mathematical model has built for the prediction of the of the state and guaranteed state debt for three years. The debt security is characterized by increase of volume of the state debt with its indicators at the same time.

Keywords: debt security, public debt, debt security indicators, level of government debt, model, forecast.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання одним із ключових чинників, які впливають на розвиток України, є державний борг. Боргове навантаження значно загострює соціально-економічні процеси в країні, а надмірне залучення коштів і нерациональність їх використання створюють загрозові тенденції та виклики як перед борговою безпекою, так і перед фінансовою системою загалом.

Розгляд заборгованості держави як загрози фінансовій безпеці дає змогу виокремити враху-

вання цих боргів, що є елементами економічної системи. На стан боргової безпеки суттєво впливають щорічні операції у сфері державного кредиту, тобто одержання нових позик і умов їх надання, з одного боку, а з іншого – виплата процентів і величина погашення. Державний борг має властивість до накопичення і складається з боргів минулих років та новостворених, що перешкоджає ефективному управлінню борговим навантаженням на населення та призводить до послаблення економічної безпеки.

Тому дослідження проблем управління державним боргом та забезпечення боргової безпеки України є вкрай актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам зміцнення та забезпечення боргової безпеки України присвячено праці низки вітчизняних учених. Так, зокрема, теоретичним основам дослідження проблеми боргової безпеки як складової частини фінансової безпеки держави, а також визначенню основних її загроз присвячено праці О. Барановського [1], Д. Бойко, О. Коковіхіна, Н. Лисьонкова [2], Н. Євтушенко, В. Виноградня [3] та ін. О. Меренкова [4], А. Митрофанова [5], Т. Богдан [6] та ін. вивчали методичні основи оцінки як динаміки та структури державного та гарантованого державою боргу, так і комплексного аналізу показників боргової безпеки.

Мета дослідження полягає у розкритті економічного змісту поняття «боргова безпека держави», а також здійсненні оцінки її сучасного стану на основі офіційної методики.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Передумовою оцінки сучасного стану боргової безпеки України є аналіз теоретичних підходів до визначення її сутності. Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277, боргова безпека є елементом фінансової безпеки, яка, своєю чергою, виступає одним з основних складників економічної безпеки держави та «характеризується відповідним рівнем внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі» [8].

У вітчизняній науковій літературі спостерігається ціла низка різних визначень сутності поняття

«боргова безпека», але слід відзначити, що більшість науковців, насамперед, розглядає дану категорію як «рівень заборгованості», а потім уже формує її загрози та показники забезпечення [7].

Підходи до визначення сутності поняття «боргова безпека держави» можна розглянути в табл. 1.

Таким чином, боргова безпека держави у широкому розумінні є складовою частиною фінансової безпеки та характеризується таким рівнем державної заборгованості, який є достатнім для забезпечення національних інтересів та захисту всіх учасників боргових відносин та незалежності фінансової системи загалом від реальних та потенційних загроз, які, своєю чергою, можуть мати як внутрішній, так і зовнішній характер.

Поняття «боргова безпека держави» у вузькому розумінні характеризується ефективністю використання як зовнішніх, так і внутрішніх запозичень, а також їх оптимальним співвідношенням.

За вітчизняною практикою для оцінки боргової безпеки як складової частини фінансової безпеки України використовують офіційно затвержені «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [8]. Рекомендаціями визначено п'ять індикаторів боргової безпеки України, чотири з яких за своєю суттю є дестимуляторами, їхні порогові значення та порядок розрахунку ілюструє табл. 2.

Оцінка стану боргової безпеки України на підставі даних джерел вихідної інформації, які визначено Методичними рекомендаціями [8], за період із 2016 по 2018 р. представлена в табл. 3.

Дані, які наведено в табл. 3, ілюструють, що протягом 2016–2018 рр. боргова безпека України знаходиться в незадовільному стані, при цьому порогові значення трьох індикаторів із п'яти мають або навіть перевищують свої критичні значення. Так, на загрози тенденції та непогашену номінальну вартість боргових зобов'язань указує значення показника відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, яке значно переви-

Таблиця 1

Підходи до трактування поняття «боргова безпека держави»

Автор/джерело	Ключові категорія визначення	Цілі та завдання
О. Барановський [1, с. 710]	Рівень внутрішньої і зовнішньої державної та гарантованої державою заборгованості з урахуванням її структури в часовому і валютному вимірах, вартості її обслуговування, можливості реструктуризації та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними	Вирішення нагальних соціально-економічних потреб і поступального економічного й соціального розвитку країни, що забезпечує захист інтересів усіх учасників боргових відносин від внутрішніх і зовнішніх ризиків, викликів та загроз і не загрожує втратою суверенітету, руйнуванням вітчизняної фінансової системи, виникненням боргової кризи, оголошенням суверенного дефолту
Д. Бойко, О. Коковіхіна, Н. Лисьонкова [2, с. 135]	Рівень державної заборгованості	Здатність країни здійснювати стійке функціонування національної економіки, забезпечуючи водночас недопущення критичного накопичення боргового тягаря
Н. Кравчук [9, с. 74–75]	Певний критичний рівень державної заборгованості	Збереження стійкості фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечення певного рівня відносної незалежності держави, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати на погашення основної суми і відсотків, підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу
М. Кубай [10, с. 40–41]	Певний рівень державної заборгованості	Збереження стійкості фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечення економічної незалежності держави, підтримуючи при цьому належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу держави
О. Новосьолова [11, с. 124]	Певний рівень державної заборгованості, співвідношення її складників, вартості обслуговування та обсягів	Уникнення виникнення дисбалансів у системі державних фінансів та забезпечення сталого економічного розвитку країни

Джерело: узагальнено авторами на основі [1; 2; 9–11]

Таблиця 2

Перелік індикаторів боргової безпеки України та їхні порогові значення

№ з/п	Індикатор	Порядок розрахунку	$X^R_{\text{опт}}$	$X^R_{\text{здв}}$	$X^R_{\text{нездв}}$	$X^R_{\text{небез}}$	$X^R_{\text{кри}}$
1.	Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відсотків	обсяг державного та гарантованого боргу, млн грн / ВВП, млн грн x 100	20	30	40	50	60
2.	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, відсотків	обсяг валового зовнішнього боргу, млн дол. США x середній курс грн до дол. США / ВВП, млн грн x 100	40	45	55	60	70
3.	Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, відсотків	-	4	5	7	9	11
4.	Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) + Україна	-	200	300	500	700	1000
5.	Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, відсотків	обсяг офіційних резервних активів, млн дол. США / обсяг валового зовнішнього боргу, млн дол. США x 100	20	36	41	45	50

Джерело: узагальнено авторами на основі [8]

Таблиця 3

Оцінка стану боргової безпеки України за 2016–2018 рр.

Індикатор боргової безпеки	Роки			Абсолютне відхилення		
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	у 2017 р. до 2016 р.	у 2018 р. до 2017 р.	у 2018 р. до 2016 р.
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відсотків	81	72	61	-9	-11	-20
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, відсотків	49	44	39	-5	-5	-10
Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики (далі – ОВДП) на первинному ринку, відсотків	-	16	18,19	-	+2,19	-
Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) + Україна	110,22	116,10	103,91	+5,88	-12,19	-6,31
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, відсотків	13,68	16,13	18,15	+2,45	+2,02	+4,47

Джерело: розраховано авторами на основі [12–15]

щувало своє критичне значення у 2016 та 2017 рр., і тільки у 2018 р. тільки наблизилося до критичного значення 60%.

Значення індикатора відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП поступово знизилася протягом трьох років і в 2018 р. наблизилося до оптимального.

Облігації внутрішніх державних позик нашої держави – це цінні папери, що розміщуються на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їхньої номінальної вартості з виплатою відповідно до умов розміщення облігацій. При цьому про додаткове навантаження на державний бюджет указує індикатор середньозваженої дохідності облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, значення якого зросло в 2018 р. і перевищує критичний рівень.

Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) характеризує облігації, що розміщуються на світовому ринку, протягом трьох років значення індикатора було оптимальним. Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу – індикатор, який із 2016 по

2018 р. підвищувався, і значення є оптимальним: у 2016 р. – 13,68%, у 2017 р. – 16,13%, у 2018 р. – 18,15%, що свідчить про можливість використання Україною своїх резервів для погашення зовнішнього боргу [16, с. 80].

Основними чинниками, що мають вагомий вплив на стан боргової безпеки, є ВВП (x_1), обсяг експорту товарів та послуг (x_2), обсяг імпорту товарів та послуг (x_3), доходи (x_4) та видатки (x_5) державного бюджету. Для побудови економетричної моделі та здійснення прогнозу в програмі MS Excel вищезазначені чинники взято за незалежні змінні, а державний і гарантований державою борг – за результативну ознаку (y). Усі показники взято за останні 10 років для забезпечення якості моделі та її відповідності досліджуваному процесу. Побудована модель має вигляд:

$$y = 158115,85 + 2,35x_1 + 1,88x_2 - 5,87x_3 + 6,18x_4 - 4,25x_5 \quad (1)$$

$$(\pm 49888,7) (\pm 2,81) (\pm 1,1) (\pm 3,44) (\pm 5,15) (\pm 7,27)$$

Таким чином, за збільшення ВВП на одиницю державний та гарантований державою борг збільшиться на 2,35 одиниці (похибка – $\pm 2,81$), за збільшення обсягу експорту на одиницю результативна ознака збільшиться на 1,88 одиниці (похибка стано-

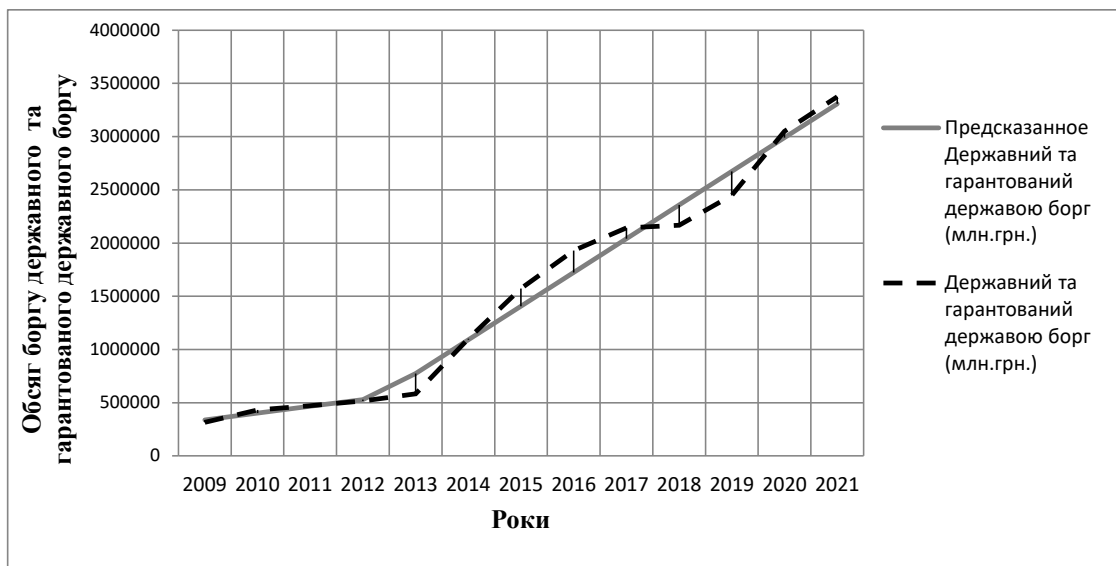

Рис. 1. Прогноз державного та гарантованого державного боргу на 2019–2021 рр.

Джерел: побудовано авторами за даними [17; 18]

виль $\pm 1,1$). За зменшення обсягу імпорту на одиницю державний та гарантований державою борг зменшиться на 5,87 одиниці (похибка $-\pm 3,44$). За збільшення на одиницю доходів бюджету результативний показник збільшиться на 6,18 одиниці з похибкою $\pm 5,15$. А за зменшення видатків на одиницю державний та гарантований державою борг зменшиться на 4,25 одиниці, похибка $-\pm 7,27$. Якщо всі фактори будуть дорівнювати 0, то державний та гарантований державою борг буде становити 158115,85 одиниці $-\pm 49888,7$.

Для перевірки значущості моделі використовується критерій Фішера, що становить 67,29, тобто рівняння регресії відповідає досліджуваному процесу. Всі параметри моделі є значущими, оскільки критерій Стюдента дорівнює 2,01, і всі фактори є більшими за цей показник. Для визначення динаміки державного та гарантованого державного боргу за даними представлених показників побудовано графік та здійснено прогноз на три роки (рис. 1).

Представлений прогноз державного та гарантованого державного боргу на 2019–2021 рр. є невтішним, оскільки спостерігається значна тенденція до його зростання, тому для обмеження швидкості такого зростання державного та гарантованого державного боргу вкрай важливим на сучасному етапі є забезпечення вчасного обслуговування та повернення боргів, а також ужиття заходів щодо їх мінімізації.

Висновки. Підсумовуючи вищевказане, можна стверджувати, що боргова безпека України та її безпечний стан є основою зміцнення фінансової системи до протидії внутрішніх та зовнішніх загроз. У сучасних умовах боргова безпека України перебуває в незадовільному стані, про що свідчать значення її індикаторів. Побудова економетричної моделі за допомогою кореляційно-регресійного аналізу та прогноз обсягу державного та гарантованого державного боргу дає підстави стверджувати, що вкрай небезпечним викликом як для боргової, так і фінансової безпеки загалом у 2019–2021 рр. стане тенденція до надмірного боргового навантаження. Перспективою подальших наукових досліджень має стати розроблення дієвого організаційно-економічного меха-

нізму, спрямованого на визначення вагомих дійових важелів впливу на досягнення борговою безпекою України хоча б задовільного стану в найближчій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Дослідження теоретичних засад боргової безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2016. № 1(1). С. 327–337.
2. Бойко Д.І., Коковіхіна О.О., Лисьонкова Н.М. Визначення сутності боргової безпеки. *Вісник Класичного приватного університету*. 2018. № 4. С. 134–139.
3. Євтушенко Н.М., Виноградня В.М. Боргова безпека України в умовах кризових явищ в економіці. *Гроші, фінанси і кредит*. 2017. № 12. С. 540–546.
4. Меренкова Л.О. Боргова безпека України: теоретичні засади, стан, перспективи. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. № 15. С. 704–712.
5. Митрофанова А.С. Боргова стійкість України: стан, проблеми та політика. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. № 1. С. 105–111.
6. Богдан Т.П. Державний борг України: особливості формування та управління в сучасних умовах. *Фінанси України*. 2013. № 1. С. 32–46.
7. Мартиненко В.В. Концептуальні підходи до зміцнення безпеки економіки України. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 1–2(2). С. 12–15.
8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ № 1277 від 29.10.2013. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 08.09.2019).
9. Кравчук Н.Я., Колісник О.Ю. Фінансова безпека : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вектор, 2010. 277 с.
10. Кубай М.В. Концептуальні засади дослідження боргової безпеки. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія «Економічна»*. 2014. № 6. С. 38–43.
11. Новосьолова О. Боргова безпека як визначальний фактор макроекономічної стабільності держави. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 35(1). С. 123–128.
12. Мінфін: фінансовий портал. URL: <http://www.minfin.com> (дата звернення: 08.09.2019).
13. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic> (дата звернення: 08.09.2019).
14. Сайт інформаційно-аналітичного агентства «Cbonds-Україна». URL: <http://ua.cbonds.info/> (дата звернення: 08.09.2019).

15. Global Economic Monitor. Офіційний сайт Всесвітнього банку. URL : <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=1179&series=EMBIGI> (дата звернення: 08.09.2019).
16. Замота І.О., Мартиненко В.В. Оцінка стану боргової безпеки України. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки* : збірник наукових статей за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, м. Дніпро, 11–12 квітня 2019 р. Ч. 1. Дніпро, 2019. С. 78–81.
17. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 09.09.2019).
18. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 09.09.2019).
8. Metodichni rekomendaciyi shodo rozrahunku rivnya ekonomichnoyi bezpeki Ukraini [Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine]. Nakaz № 1277, 29 October 2013. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (accessed 08 September 2019). [in Ukrainian]
9. Kravchuk N.Ya., Kolisnik O.Yu. (2010). Finansova bezpeka : navchalno-metodichnij posibnik [Financial security]. Ternopil : Vektor. [in Ukrainian]
10. Kubaj M.V. (2014). Konceptualni zasady doslidzhennya borgovoyi bezpeki [Conceptual principle sofdebt security research]. *Visnik Lvivskoyi komercij noyiak ademiyi. Seriya "Ekonomichna"*, 6, 38–43. Available at: http://economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/106.pdf (accessed 08 September 2019). [in Ukrainian]
11. Novosolova O. (2013) Borgova bezpeka yak viznachalnij factor makroekonomichnoyi stabilnosti derzhavi [Debt security asa determining factor in acountry's macroeconomic stability]. *Zbirnik naukovih prac Cherkaskogo derzhavnogo tehnologichnogo universitetu. Seriya: Ekonomichni nauki*, 35(1), 123–128. [in Ukrainian]

REFERENCES:

1. Baranovskij O.I. (2016) Doslidzhennya teoretichnih zasad borgovoyi bezpeki derzhavi [Investigation of the theoretical principles of the debt security of the state]. *Naukovij visnik Uzhgorodskogo universitetu. Seriya "Ekonomika"*, 1(1), 327–337. [in Ukrainian]
2. Bojko D.I., Lisonkova N. M., Kokovichina O.O. (2018). Vznachennya sutnosti borgovoyi bezpeki [Determination of the essence of debt security]. *Visnyk Klasychnoho pryvatnoho universytetu*, 4, 134–139. [in Ukrainian]
3. Yevtushenko N.M., Vinogradnya V.M. (2017). Borgova bezpeka Ukraini v umovah krizovih yavish v ekonomici [Debt security of Ukraine in the conditions of crisis in the economy]. *Groshi, finansi i kredit*, 12, 540–546. [in Ukrainian]
4. Merenkova L.O. (2018). Borgova bezpeka Ukraini: teoretichni zasady, stan perspektivi [Debt security of Ukraine: theoretical principles, perspective state]. *Groshi, finansi i kredit*, 15, 704–712. [in Ukrainian]
5. Mitrofanova A.S. (2017). Borgova stijkist Ukraini: stan, problem ta politika [Debt stability of Ukraine: state, problems and policy]. *Ekonomika ta upravlinnya nacionalnim gospodarstvom*, 1, 105–111. [in Ukrainian]
6. Bogdan T.P. (2013). Derzhavnij borg Ukraini: osoblivosti formuvannya ta upravlinnya v suchasnih umovah [State Debt of Ukraine: Features of Formation and Management in Modern Conditions]. *Finansi Ukraini*, 1, 32–46. [in Ukrainian]
7. Martynenko V.V. (2015). Konceptualni pidhodi do zmichennya bezpeki ekonomiki Ukraini [Conceptual approaches to strengthening the security on Ukraine's economy]. *Ekonomichni chasopis-XXI*, 1–2(2), 12–15. [in Ukrainian]
12. Minfin – finansovij portal [Ministry of Finance: financial portal]. URL: <http://www.minfin.com> (accessed 08 September 2019). [in Ukrainian]
13. Nacionalnij bank Ukraini [National Bank of Ukraine]. URL: <https://bank.gov.ua/statistic> (accessed 08 September 2019). [in Ukrainian]
14. Sajt informacijno-analitchnogo agentstva «Cbonds-Ukraine» [Website of the analytical agency «Cbonds-Ukraine»]. URL: <http://ua.cbonds.info/> (accessed 08 September 2019). [in Ukrainian]
15. Global Economic Monitor. URL: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=1179&series=EMBIGI> (accessed 08 September 2019).
16. Zamota I.O., Martynenko V.V. (2019). Aktualni problem socialno-ekonomichnih sistem v umovah transformacijnoyi ekonomiki [Actual problems of socio-economic systems in the conditions of transformation economy]. *Collection of scientific articles based on the materials of the V All-Ukrainian Scientific-Practical Conference on International Participation (Dnipro, April 11–12, 2019)*. Part 1. The Dnipro. [in Ukrainian]
17. Ministerstvo ekonomichnogo rozvitku i torgivli Ukrainy [Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. URL: <http://www.me.gov.ua/> (accessed 09 September 2019). [in Ukrainian]
18. Derzhavna sluzhba statistiki Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 09 September 2019). [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 15.09.2019.
The article was received 15 September 2019.